

HISTORIE

SERIÁL K 80. VÝROČÍ
KONCE 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

[1945]

Je to už osmdesát let, ale za připomínku ta událost stojí: Dne 19. května 1945 u Dobronína (německy Dobrenz), v oblasti, kde se mluvilo česky i německy, bylo povražděno 17 místních německých civilistů. Mimo jiné i z obce Bergersdorf, dnes Kamenná.

BERGERSDORF. TRAGICKÉ JMÉNO VSI

TEXT LUDĚK NAVARA

Starosta Bergersdorfu Wenzel Hondl se svou ženou Theresií. Hondl zemře hned po válce ve vězení v Polné na následky „špatného zacházení“. Přímo pod ním je dcera Maria, tchyně spisovatelky Hermy Kennelové.

FOTO ARCHIV HERMY KENNEL

FOTO ČTK / PAVEL KUBOŠ

Německá spisovatelka Herma Kennelová se dobronínskou kauzou zabývá řadu let

Bergersdorf. Ten název bude smrtelně důležitý. Ale jinak to byla jedna z těch mnoha tragédií na konci války, při níž umírali německy mluvící spoluobčané a jejíž viníci nebyli nikdy potrestáni. Podobně jako při masakru v Ústí nad Labem 31. července 1945, kdy se mrtví počítali minimálně na desítky, nebo v Postoloprtech v červnu 1945, kdy se počítali minimálně na stovky. Tragédie spojovaná později především s masovým hrobem na louce Budínka u Dobronína na Jihlavsku nepřinesla zdaleka tolik obětí, ale přesto vstoupila do dějin.

Avšak až o hodně později.

Lišila se tím, že byla důkladně popsána v knize, která mapovala i to, co tragédii předcházelo a jak vypadal běžný život v německém jazykovém ostrově na Jihlavsku. A zájem o tu knihu vedl k dalším krokům: díky ní byl opravdu nalezen masový hrob na Budínce a pak další hrob u viaduktu, oba nedaleko Dobronína a Polné.

KNIHA JAKO SOUČÁST PŘÍBĚHU

Lidské ostatky byly exhumovány, vyjmuty a podrobeny zkoumání. Byla prokázána shoda s příbuznými vyhnanými po válce do Německa. Nalezené kosterní pozůstatky

byly pak v Jihlavě společně důstojně pohřbeny.

A ačkoliv se nepodařilo odsoudit a potrestat pachatele, bylo to tehdy poprvé, kdy Němci pátrající po svých blízkých – zemřelých v některé z poválečných tragédií – získali jistotu a mohli příbuzné uložit do hrobu civilizovaným způsobem.

Nebylo to tak úplně málo.

Ta kniha, jež tomu všemu napomohla, se tak stala něčím víc než pouhým zpětným záznamem: stala se součástí příběhu.

Vyšla v češtině i němčině, jmenuje se *BergersDorf* a nyní vychází znovu v německém vydání doplněná o tu část příběhu, kterou sama vyvolala: autorka Herma Kennelová v ní popisuje nedávné následné události, vrcholící vyšetřováním české policie, zkoumáním kosterních pozůstatků a pohřbem v jihlavském kostele svatého Jakuba.

Jenže důležitější je, že příběh nabízí šanci na pochopení toho, jak podobné tragédie vznikají a jak (často nespravedlivě) končí.

BERGEROVA VES

Vesnice Bergersdorf (česky Kamenná) totiž zaujala po německé okupaci zbytku Česko-Slovenska a vzniku protektorátu svým názvem nacistického SS-Obergruppenführera Gottloba Bergera, který

přijel do Jihlavy organizovat nábor do zbraní SS z řad místních německy mluvících obyvatel.

Při náborové akci se ukázalo, že nejvíce přihlášených pochází právě z nedaleké vesnice nesoucí shodou okolností „jeho“ jméno. Berger.

Takže z názvu obce vytvořila autorka za pomoci jednoho velkého písmene název knihy: *BergersDorf*, „Bergerova ves“.

Až bude tenhle horlivý nacistička přezdívaný „švábský vévoda“ dělat svou válečnou kariéru, na svých cestách po německé Evropě se ve „svém“ Bergersdorfu bude s potěšením zastavovat. Na první zastávce navštíví starostu a shodnou se, že je to šťastná náhoda. Návštěvy Bergera však budou pokračovat i ke konci války, až bude jezdit na Slovensko s úkolem likvidovat Slovenské národní povstání.

Nebyl to totiž zrovna malý zločinec. Norimberský vojenský tribunál dospěl k závěru, že jako Himmlerův pobočník měl mimo jiné podíl na pronásledování Židů a nesl do roku 1942 odpovědnost za nábor strážního personálu do koncentračních táborů. Po válce byl odsouzen k pětadvaceti letům vězení.

Překvapivě však za mřížemi strávil jen necelých sedm let, než se vrátil do svého rodného kraje a dožil tam v klidu a míru.

Vesnice na Vysočině s „jeho“ jménem, která možná svým pouhým názvem vyvolávala pozornost a touhu po odplatě, dopadla hůř; německy mluvící obyvatele vyženou a starosta Wenzel Hondl, který Bergera vítával a hostil při jeho návštěvách, zemře hned po válce ve vězení v Polné na následky „špatného zacházení“ a pohřbí ho v hromadném hrobě s německými vojáky vedle kostela svaté Barbory v Polné.

Jeho odsunutá (čtete vyhnaná) manželka Theresia zemře v Německu v roce 1975 a má dnes hrob nedaleko Mnichova, tedy od Polné necelých 500 kilometrů po silnici, po dálnici to vyjde na pět hodin.

Je to daleko, nebo blízko?

KDE SE RODÍ ZLO

Později se bude spekulovat, zda šlo více o poválečné účtování mezi Čechy a Němci, nebo zda mezi vrahy nebyli paradoxně také německy mluvící a šlo jen o krvavou odplatu za údajná předchozí příkoří. Ale to vlastně nebude tak důležité. V tom kraji, kde odnepaměti žili Češi a Němci vedle sebe v obcích jako Německý Šicendorf (německy Deutsch Schützendorf), Jihlava (německy Iglau), Střítež (německy Schritzenz), Ždírec (německy Seelenz), Věžnička (německy Klein Wiesnitz), Štoky (německy

FOTO ARCHIV HERMY KENNEL

Místo hrobu zavražděných Němců v lokalitě Budínka u Dobronína na Jihlavsku

Stecken), Polná (německy Polna), se tak velká nenávisť zrodila až s okupací, válkou, s násilím, jež přinesli lidé jako Berger. Ti, co zde na počátku nikoho neznali a nikdo neznal je.

Tragický příběh tak nabízí šanci pochopit, kde se rodí zlo, které nás pronásleduje. Že nemusí souviset s tím, jakým jazykem člověk mluví. Že velcí zločinci vždy najdou dost svých menších následovníků a nenávisť vyvolá zase další nenávisť.

Ale příběh nabízí i příležitost zamyslet se nad tím, proč ti opravdu velcí zločinci tak často unikají trestu. Na Bergerově hrobě je tabulka s textem: „S vděčnou vzpomínkou na Gottloba Bergera, generála zbraní SS. Za II. světové války ochraňoval zajatce z řad amerického letectva a staral se o ně. Delmar T. Spivey, generálmajor amerického letectva.“

A nad hrobem zavražděných mužů z Bergersdorfu a okolí, kteří viděli Bergera nanevšest několikrát za život, nebylo ještě před nedávnem nic... Vůbec nic, jen tráva. Prý hustá zelená. Ale jen tráva.

Byla v tom nějaká spravedlnost? Případy jako Bergersdorf však ukazují, že jsou opravdu lidé, kteří se po mnoha a mnoha letech tragické události pochopit upřímně

snáží. Kniha *BergersDorf* je jen jednou z mnoha. V Evropě jsme byli svědky tak strašných hrůz, že je dodnes sami v sobě stále zpracováváme; ve vzpomínkách, v umění, literatuře, kinematografii. Sama autorka knihy *BergersDorf* dnes přiznává, že zájem o její knihu v Česku ji překvapil. „S takovými reakcemi jsem vůbec nepočítala,“ říká dnes a připomíná, že kniha byla předlohou i pro divadelní představení.

ZÁJEM O TU KNIHU VEDL K DALŠÍM KROKŮM: DÍKY NÍ BYL NALEZEN MASOVÝ HROB NA BUDÍNCE A PAK HROB U VIADUKTU, OBA NEDALEKO DOBRONÍNA A POLNÉ.

Samotná práce na knize jí trvala asi čtyři roky. Při tom si uvědomovala sílící zájem a důležitost své práce. Kniha v německé verzi vyšla v roce 2003, v české 2011. „Měla jsem pocit, že popis této tragédie byl pro potomky obětí velmi důležitý. Zejména proto, že o událostech se ve veřejnosti téměř nevědělo. Důležité se mi také zdá, že česká policie tragédii vyšetřila a nakonec svedla Čechy a Němce dohromady u hrobu zavražděných v Jihlavě,“ říká autorka.

Ona sama se k příběhu ovšem dostala mnohem dříve; její tchyně byla dcerou starosty Bergersdorfu, který zemřel v poválečném vězení.

„V srpnu 1996 jsme s manželem jeli do Jihlavy a Kamenné – Bergersdorfu. Po tomto výletu jsem dostala nápad napsat knihu o vyhnání rodiny, aniž bych tušila, co to všechno přinese,“ říká.

Ještě v té době měla louka Budínka s hustou, zelenou trávou u Dobronína dva významy. Pro Němce, kteří tam přijížděli, to bylo pietní místo. Pro Čechy louka, obyčejná louka s hustou trávou, nic víc. Takže věnce a svíčky přes noc z té louky vždy zmizely.

Ten rozdílný pohled na jedno místo ukazoval i na rozdílné

pohledy na poválečné účtování s Němci. Ty se sblížovaly jen velmi zvolna. Když v roce 2000 skupina mladých studentů kolem pozdějšího politika Ondřeje Lišky vyzvala brněnskou radnici k odsouzení násilnosti při divokém odsunu brněnských Němců, vzbudila obrovskou vlnu nevole a odmítání. Až mnohem později se začaly věci měnit a mimochodem má na tom podíl také kniha. A to román Kateřiny Tučkové *Vyhnání Gerty Schnirch*, inspirovaný pochodem smrti brněnských Němců. Je to sice podobný, ale přece jen jiný příběh.

CO SE STALO V BERGERSDORFU

V roce, kdy vyšla kniha Kateřiny Tučkové, se ale v českém tisku začaly objevovat i popisy událostí v Budínce ze strany německých pamětníků, jejichž velká část se usadila v Bavorsku. A ty vzpomínky byly strašné: „Německé zdroje hovoří: Členové Revolučních gard se opili a na oslavu vítězství popravili na louce nedaleko obce obyvatelé německé národnosti, které vytáhli z místního vězení. (...) Mrtvé nezahrabali dostatečně hluboko, proto druhý den poslali místní Němce hrob zahrabat. Svědci ně-

FOTO PĚTR LEMBERK / VÍTKAVA-LABE-PRESS, A.S. / PROFIMEDIA

Lidské ostatky byly exhumovány, vyjmuty a podrobeny zkoumání

mecké národnosti byli později odsunuti do Německa v souladu s dekrety prezidenta republiky...“ Tak psaly místní noviny *Jihlavské listy* dne 26. října 2009.

Jihlavský novinář Miroslav Mareš shromáždil podklady a předal je policii. Té poslal i notářsky ověřené svědectví o zmizení svého strýce odsunutý Johann Niebler. A prohlášení ke své knize poskytla policii samozřejmě i spisovatelka Herma Kennelová.

Až potom proběhlo vyšetřování, identifikace obětí a konečně pohřeb. Mezitím vyšly najevo podrobnosti snad nejhorší, jaké mohly být: opilý český čeledín využil poválečné atmosféry a jako jeden ze skupiny mstitelů zabil rýčem svého bývalého zaměstnavatele a statkáře z Bergersdorfu. Prý jako pomstu za to, že ho statkář dříve ztloukl, když mu kradl dřevo. To byla jen jedna z té řady vražd.

Statkář se jmenoval Franz Reznik a bude to první oběť, kterou se podle DNA podaří identifikovat. Alespoň něco.

TO JE ALE NÁHODIČKA...

Každopádně Bergersdorf, vesnice tak úspěšná při náboru do jednotek SS, se po válce stala záminkou k bezbřehé pomstě. Kdo si přečte knihu Hermy Kennelové, ale ví, že Češi a Němci spolu dříve vycházet dokázali.

Může za to strašné zlo válka, nacismus, okupace? Pocity Němců obklíčených ve svém malém jihlavském jazykovém ostrově Čechy? Nebo pocity Čechů obklíčených ve svém větším jazykovém ostrově Němci? Nebo za to může nacista Berger, který přijel, odjel a dožil daleko v klidu a míru?

Češi, Slováci, Němci, Poláci, Ukrajinci, Židé a další... Ti všichni ve střední a východní Evropě čelili hrozbám nacismu i komunismu a byli svědky toho, že to, co vypadalo na první pohled nadějně, se proměnilo v opak. Oklamání čeští Němci byli vyhnáni do Německa, kam za nimi o pár let později prchali Češi před rudou diktaturou.

Známe případy, že se tam potkali oba: ten vyhnaný s tím, kte-

rý ho vyháněl. Mluvíte s českými emigranty; řeknou vám, že jim po útěku jako první nabízel pomoc vyhnání sudetští Němci; měli sami zkušenost se začátky v cizině s holýma rukama. Všechny tyto zážitky, vzpomínky a zkušenosti je třeba uchovat ve vyprávěních, v knihách či ve filmech a myslet na to, že zlo se prostě najednou může vrátit. A že je možná jedno, jakým jazykem budeme mluvit a jak se bude jmenovat naše bydliště. Jestli Horní Mokropsy (německy Ober Mokropes), či Jihlava (německy Iglau).

Důležité bude, zda tomu zlu dokážeme čelit. A právě k tomu nám může pomoci případ od Dobronína (německy Dobrenz) a opravdu přesně zmapovaný a zachycený příběh. Takový, který bude nazývat vyhnání vyhnáním a vraždu vraždou. Protože vždy se může stát, že přijde podivná náhoda. Že se objeví někdo mocný s matoucím jménem stejným, jako je vaše bydliště. Žijete třeba v Mokropsích. Ten mocný muž přijde a řekne:

OKLAMÁNÍ ČEŠTÍ NĚMCI BYLI VYHNÁNÍ DO NĚMECKA, KAM ZA NIMI O PÁR LET POZDĚJI PRCHALI ČEŠI PŘED RUDOU DIKTATUROU.

Jmenuji se také Mokropes, to je ale náhodička... A vy nebudete vědět, zda jde o skvělou příležitost, nebo příšernou hrozbu. Nebezpečí může totiž zpočátku vypadat jako náhoda i štěstí.

Tak to totiž v Evropě je. Nebo bylo?

AUTOR JE PUBLICISTA A SPISOVATEL

▼ INZERCE

#slazkou

Velká evropská CYKLOJÍZDA!

Aktuální i archivní vydání objednávejte na www.ikiosek.cz/lideazeme